УДК 340.13
DOI https://doi.org/10.32782/TNU-2707-0581/2026.5/03

Шульженко Ф. П.
https://orcid.org/0000-0001-6880-1662
Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана

Риндюк В. І.
https://orcid.org/0000-0001-7803-7039
Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана

АВТОКРАТІЯ ЯК СИСТЕМНА ЗАГРОЗА ДЕМОКРАТІЇ: ФІЛОСОФСЬКО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ

Стаття присвячена філософсько-правовому дослідженню сутності сучасного авторитарного політико-правового режиму як складової форми держави, його різновидів, а також з'ясуванню правових механізмів його легітимації й визначенню основних запобіжників унеможливлення посилення автократичних тенденцій в правових системах держав та ерозії демократичних цінностей. Зазначено, що у XXI столітті класичний авторитарний режим еволюціонував від монополізації влади за допомогою прямого насильства, репресій та страху до сучасних гібридних політичних режимів, які формально спираються на право та імітують легітимність, розмиваючи принципи конституціоналізму, тобто демодернізують демократію зсередини. Сутнісною основою сучасних авторитарних режимів є гіпертрофований індивідуальний чи груповий суб'єктивний інтерес до збереження та здійснення свавільної влади. Сучасними формами авторитарного режиму є електоральна та інформаційна автократія. Сутність електоральної автократії полягає у використанні виборів як інструменту легітимізації беззмінної влади через формально законні конституційні та інституційні зміни «під себе». Інформаційна автократія базується на маніпулюванні інформаційним простором для збереження влади через законодавчі механізми контролю за ним. З'ясовано, що витоки сучасного авторитаризму пов'язані з низьким рівнем правової свідомості та правової культури суспільства, а також із політичною байдужістю й пасивністю громадян. Відповідно, запобіжниками авторитарного політико-правового режиму є розвинене громадянське суспільство та громадянська освіта. Проведене дослідження дозволило констатувати, що чим свідоміше громадяни ставляться до демократичних цінностей та активніше громадянське суспільство, тим стабільнішою та стійкішою є демократія, незважаючи на сучасні авторитарні загрози. Відповідно, перспективи подальших наукових розвідок пов'язані з пошуком правових бар'єрів поширення автократії через розмивання демократичних цінностей, імітацію демократичних інститутів і процедур, а отже, й із вивченням практичних кейсів конституційних та законодавчих механізмів легітимації авторитарного правового режиму в різних державах світу.

Ключові слова: *демократичний політичний режим, авторитарний політичний режим, електоральна автократія, інформаційна автократія, правовий механізм легітимації автократії, громадянське суспільство, громадянська освіта.*

Постановка проблеми. Реальність демонструє, що сучасним провідним демократіям світу не вдалося вчасно вжити ефективних політико-правових заходів для запобігання глибокій системній ерозії демократії та унеможливлення посилення автократичних тенденцій. За оцінками V-Dem Institute, рівень демократії у світі знизився до рівня 1978 року, а на початок 2026 року налічується 92 авторитарні держави та 87 демократичних. Вперше за більш ніж 50 років США втрачають статус ліберальної демократії. Такої інтенсивної, динамічної хвилі автократизації історія ще не бачила [1]. Поступово ідеологія права сили, відвертого свавілля в міжнародних відносинах, а також криза демократії та формування в країнах Заходу світогляду державного егоїзму порушили світовий порядок стабільності та рівноваги, призвели до знецінення принципів гуманізму й перетворення глобального світу на дуальну, антагоністичну форму, в якій тоталіта-

© Шульженко Ф. П., Риндюк В. І., 2026
Стаття поширюється на умовах ліцензії відкритого доступу CC BY 4.0

ризм жорстко протистоїть ідеалам людиноцентризму, рівності та свободи, природним правам людини, націй і народів на самовизначення і вільний розвиток [2].

Стрімке поширення системних гібридних автократичних загроз демократичним цінностям у світі виявляється, зокрема, у використанні свободи слова та медіа для маніпулювання суспільною думкою й спотворення історичної пам'яті, зростанні популізму та посиленні поляризації суспільств, розмиванні принципів міжнародного права й використанні національного права для легітимації авторитарних рішень, а також у тому, що такі ключові форми безпосередньої демократії, як вибори та референдум, перетворюються на «правовий антураж» народовладдя. До того ж, цифрові технології XXI століття суттєво масштабують ефективність різноманітних маніпулятивних практик як інструментів авторитарного політико-правового режиму. Поруч із цим, забюрократизованість та повільність юридичних процедур, як один із найбільш критикованих недоліків демократії, створюють у громадян ілюзію «слабкості» держави, що посилює запит на «сильного лідера». Зокрема, за даними соціологічних опитувань, 22 відсотки європейців вважають, що в певних випадках диктатура є ефективнішою за демократію. Причому, невдоволення стосується того, як демократія працює на практиці, а не самої сутності демократії [3].

Отже, актуальність філософсько-правового дослідження автократії як системної загрози сучасній демократії зумовлена нагальною потребою пошуку правових бар'єрів перетворення демократичних політико-правових режимів на автократичні. Особливої уваги потребує дослідження генези та сутності сучасних гібридних політико-правових режимів. Попри формальне (де-юре) закріплення демократичних інститутів у конституціях і законодавчих актах держав, де-факто вони характеризуються суттєвим обмеженням прав і свобод громадян, відсутністю плюралізму (ідеологічного, політичного, економічного), а також самоізоляцією владних структур, спрямованою виключно на власне самозбереження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Наразі філософсько-правовий та політологічний дискурс представлений досить широким рядом наукових праць вітчизняних і зарубіжних дослідників щодо різних аспектів автократії, що зумовлено сучасною кризою демократії та зростанням кількості авторитарних режимів у світі. Разом з тим, проблематика правових механізмів легітимації авторитарного правового режиму, а також формування правових запобіжників проти поширення автократичних ідеологій та практик у світі наразі ще недостатньо розроблена**.** Однією із найновіших ґрунтовних комплексних робіт є монографічне дослідження О.О. Скрипнюка, в якому автор аналізує в конституційно-правовому аспекті широку панораму варіацій сучасного авторитарного політичного режиму в динаміці його трансформації та пристосування до сучасних викликів [4].

Постановка завдання. Метою дослідження є комплексний філософсько-правовий аналіз сутності сучасного авторитарного політико-правового режиму як складової форми держави, його різновидів, а також з'ясування правових механізмів його легітимації й визначення основних запобіжників унеможливлення посилення автократичних тенденцій в правових системах держав світу та ерозії демократичних цінностей.

Виклад основного матеріалу. У сучасній науковій літературі автократію і демократію досліджують як протилежні політичні режими, тобто способи здійснення державної влади, що взаємно виключають один одного. Основними характеристиками демократичного режиму є дотримання верховенства права, поділ влади, виборність та змінюваність представників влади, їх підзвітність народу, розвиток громадянського суспільства, свобода слова, незалежний суд, забезпечення та захист прав і свобод людини, приватна власність та рівність можливостей для кожного. Авторитарний режим ґрунтується на жорсткій централізованій владі, обмеженні громадянських свобод, застосуванні репресій і контролі за населенням; надає перевагу політичній стабільності й жорсткому управлінню, часто ціною гуманістичних принципів і прав людини. Авторитарні держави здійснюють контроль над ЗМІ, усувають лідерів опозиції та використовують цензуру як інструмент зміцнення свого режиму [5, с. 12].

Автократія (від грец. αὐτοκράτεια, αὐτός – сам і κράτος – влада) – форма централізованого правління, за якої необмежена верховна влада в державі концентрується в руках однієї особи. Будь-яка форма автократії означає повне безправ'я народу та чиновницьке свавілля – державний устрій являє собою централізовану військово-бюрократичну систему, де-факто відсутні представницькі органи народовладдя [6]. Авторитарний політико-правовий режим є необмеженим й безконтрольним повновладдям однієї особи (або групи осіб), яке перероджується у свавілля.

Свободна воля людини надає їй можливість діяти відповідно до встановленого в соціумі порядку або, альтернативно, на свій розсуд, свавільно (відповідно до особливостей психіки та свідомості людини). Свавілля є усвідомленою поведінкою особи задля досягнення якогось конкретного, визначеного нею і домінуючого в її свідомості бажання – задоволення своїх егоїстично-індивідуальних інтересів всупереч праву та моралі. Свавілля лідерів засвоюється маргінальними верствами суспільства, стаючи світоглядною основою агресивної та аморально-нігілістичної субкультури, яка згодом інституціонізується в політичному процесі [7, с. 17–18]. На відміну від демократії, де в основу функціонування держави покладена діяльність інституцій, в умовах авторитаризму істотним чином зростає суб'єктивний чинник (авторитарний персоналізм) [8, с. 227]. Отже, сутнісною основою сучасних авторитарних політико-правових режимів є гіпертрофований індивідуальний чи груповий суб'єктивний інтерес до збереження та здійснення свавільної влади.

Наразі жорсткими автократичними режимами називають Російську Федерацію, КНДР, Іран, Республіку Білорусь, КНР. Разом з тим, сучасні автократії на конституційному рівні декларують себе демократіями та закріплюють атрибути демократичних інститутів. Наприклад, відповідно до ст. ст. 1–3 Конституції Російської Федерації Росія – демократична федеративна правова держава з республіканською формою правління. Людина, її права та свободи є найвищою цінністю. Носієм суверенітету та єдиним джерелом влади в Російській Федерації є її багатонаціональний народ. Найвищим прямим вираженням влади народу є референдум і вільні вибори. Ніхто не може узурпувати владу в Російській Федерації [9]. Аналогічно, Республіка Білорусь – це унітарна, демократична, соціальна держава, що ґрунтується на верховенстві права. Людина, її права, свободи та гарантії їх забезпечення є найвищою цінністю та метою суспільства та держави. Народ є єдиним джерелом державної влади та носієм суверенітету в Республіці Білорусь. Демократія в Республіці Білорусь здійснюється на основі різноманітності політичних інститутів, ідеологій та поглядів (ст. ст. 1–4 Конституції (Основного Закону) Республіки Білорусь) [10].

Більшість авторитарних держав не проголошують, не ідентифікують себе в такий спосіб, а навпаки намагаються позиціонувати себе як країни, що виступають за демократичні цінності [11, с. 18]. Сучасний авторитарний режим, який маніпулює і приховує свою сутність за фасадом конституціоналізму, у юридичній літературі позначається термінами «уявний конституціоналізм», «авторитарний конституціоналізм» та «конституційний авторитаризм». Саме конституційний авторитаризм широко використовується лідерами-автократами, створюючи видимість конституціоналізму, при цьому підриваючи саму суть цієї концепції. Прикладом конституційного авторитаризму може бути поширена практика змін до конституції у вигляді зняття обмеження або збільшення термінів повноважень для безтермінового утримання влади диктаторами. Зокрема, уявний конституціоналізм визначається як формальне визнання конституційних прав і свобод у поєднання з їх ігноруванням на практиці: права і свободи проголошуються, але реально не забезпечуються у всій своїй повноті, насамперед, у соціальній і політичній сферах. Також на тлі несформованості громадянського суспільства і, як наслідок, його нездатності контролювати державні структури, спостерігається концентрація влади в руках одного або кількох державних органів з усуненням народу від державної влади, що і є порушенням одного з засадничих принципів конституціоналізму – принципу поділу влади [12, с. 13–15].

Отже, у XXI столітті класичний авторитарний політико-правовий режим еволюціонував від монополізації влади за допомогою прямого насильства, репресій та страху до сучасних гібридних політичних режимів, які формально спираються на право та імітують легітимність, розмиваючи принципи конституціоналізму. Сучасна автократія не руйнує демократичні цінності, інститути та процедури (права людини, вибори, референдуми, парламенти, незалежні медіа та свобода слова, громадські об'єднання, політичні партії), а маніпулює ними, розмиває їхній внутрішній зміст, залишаючи лише зовнішню форму (фасад демократії). Особливістю сучасних авторитарних політико-правових режимів є те, що вони демодернізують демократію зсередини, використовуючи її ж власні цінності, принципи, інститути та процедури. Сучасними формами авторитарного політико-правового режиму є електоральна (виборча) та інформаційна (цифрова) автократія.

За електоральної автократії така основна форма безпосередньої (прямої) демократії, як вибори, втрачає найбільш важливу свою характеристику – змагальність. Вибори перетворюються на імітаційний інститут і ритуальний процес. Суспільство та громадяни приймають такі правила

гри й залучаються до відповідних практик. Незважаючи на заздалегідь відомий результат подібних виборів за умов електоральної автократії, авторитарний лідер прагне легітимізації режиму особистої диктатури, породжуючи популістські хвилі у політиці [13, с. 48]. Керівна політична група використовує імітацію демократичного процесу як засіб авторитарного контролю; інструментом цього слугує вирішальний вплив на всіх рівнях трьох гілок влади та кооптація найбільших медіа й бізнесів країни [14, с. 121]. Відповідно, сутність електоральної автократії полягає у використанні виборів як інструменту легітимізації беззмінної влади через формально законні конституційні та інституційні зміни «під себе».

Інформаційна автократія функціонує через контроль над інформаційним середовищем, маніпулювання суспільною свідомістю та використання цифрових технологій для забезпечення політичної стабільності режиму. Основними засобами, які використовуються в інформаційних автократіях та порушують права і свободи людини і громадянина, є: інформаційні маніпуляції, корупційний вплив та підкуп незалежних медіа, пропаганда, цензура, дезінформація, конструювання образу внутрішнього та зовнішнього ворога, використання правових механізмів контролю над інформаційним простором, а також сучасних цифрових технологій, зокрема штучного інтелекту [15, с. 123]. Законодавчі ініціативи і правові норми декларують захист національної безпеки, протидію дезінформації або інформаційному тероризму, але водночас використовуються для обмеження свободи слова, придушення опозиційних поглядів та монополізації публічного дискурсу. Законодавчими механізмами контролю над інформаційним простором є сукупність нормативно-правових актів, що регулюють доступ громадян до інформації, встановлюють обмеження свободи слова, накладають цензуру або передбачають можливості для блокування інформаційних ресурсів [16, с. 156]. Відповідно, інформаційна автократія базується на маніпулюванні інформаційним простором для збереження влади через законодавчі механізми контролю над ним.

Сучасні витоки авторитаризму знаходяться переважно в низькому рівні правової та політичної культури суспільства, наявності стійких традицій імперського минулого, домінування в системі цивілізаційних цінностей монархічних уподобань. Авторитарний режим з'являється на тлі зламних процесів, коли політична система держави потребує змін, але ці зміни відбуваються під впливом політичної еліти, а не суспільства. Авторитарний режим ґрунтується та тримається на імперативному насадженні тих цінностей, які сприятимуть утриманні влади, а тому домінує державна ідеологія, яка насаджується силами та засобами державної пропаганди. Громадяни позбавлені не тільки реального впливу на формування державної політики, а й інструментів нагляду та контролю над діяльністю державного апарату [11, с. 18–23]. Авторитарні режими виникають в так званих закритих суспільствах, в особливих соціокультурних умовах, в яких населення протягом свого історичного розвитку було обмежено в правах і свободах, а влада маніпулює суспільною свідомістю, що породжує соціальну апатію та аполітичність. В таких умовах формується особливий тип позитивістського праворозуміння, в якому ігноруються природні права людини, а право ототожнюється з писаним законодавством, приписами влади, які встановлені суб'єктивною волею і санкціоновані шляхом декоративного ухвалення підпорядкованих владі законодавчих органів. У правових системах таких держав значно обмежений приватно-правовий, а домінує публічно-правовий компонент [7, с. 20–21].

Правовий механізм легітимації електоральної автократії, яка може формуватися під виглядом конституційної реформи, боротьби з кризою або реалізації «волі народу» досліджує K.L. Scheppele. Зазначається, що за загальним явищем занепаду демократії ховається низка випадків, коли харизматичні нові лідери, чия головна обіцянка – не грати за старими правилами, приходять до влади шляхом демократичних виборів, а потім, використовуючи правові методи для зміни конституції та законодавства, поступово усувають можливість мирної зміни влади, вихолощують ліберальний зміст із конституціоналізму (авторитарний легалізм). Демократія є політичною системою, в якій лідери підзвітні народу; конституціоналізм – це політична система, в якій лідери та народ спільно несуть додаткову відповідальність у межах системи конституційних обмежень, покликаних захищати фундаментальні цінності, що виходять за межі поточного моменту. Конфлікт між демократією та конституціоналізмом виникає тоді, коли громадяни не виконують своїх конституційних обов'язків, а результати виборів забезпечують більшість для здійснення неконституційних змін. Чимало змін, які призводять до делібералізації конституційних систем (наприклад, зміна парламентських процедур, маніпуляції з правилами призначення суддів або механізмом визначення

меж виборчих округів), виглядають як суто технічні, а тому пересічному громадянинові важко зрозуміти їхню вирішальну роль у збереженні ліберального конституціоналізму. Дослідниця акцентує увагу на важливості громадянської освіти: з підйомом автократичного легалізму науковці-конституціоналісти мають навчитися розпізнавати його нові ознаки, документувати проблемні випадки та вчитися на них, а також навчити цьому громадянське суспільство. У часи, коли диктатори приходять до влади, використовуючи правову реформу як свій основний інструмент, громадяни мають розуміти суть конституціоналізму, розпізнавати загрози демократії та дбати про захист ліберальних цінностей [17, с. 545–583].

S. Guriev та D. Treisman вважають, що інформаційна автократія визначається рівновагою між лідером, малочисельною інформованою елітою суспільства та широкою громадськістю з «раціональним незнанням» щодо політичної інформації. Інформаційні автократи не обмежені впливом чисельної інформованої еліти та утримуються при владі за допомогою маніпулювання інформацією: транслюють власну пропаганду, маніпулюють медіа, кооптують еліту для збереження мовчання та маскуються під демократії. Широка громадськість оцінює лідера на основі економічних показників, які переконують населення, що будь-які економічні проблеми спричинені зовнішніми силами. Шлях запобігання інформаційній автократії – це коаліція між інформованою елітою суспільства, яка має інформаційні ресурси, щоб критично дивитися на те, що відбувається, та не обманюватися пропагандою й широкою громадськістю, яка менш політично обізнана та більш сприйнятлива до пропаганди у медіа. У міру економічного розвитку держави, підвищення рівня освіти, розвитку незалежних медіа, громадянського суспільства та глобальних зв'язків збільшується розмір і ресурси інформованої еліти та рівень уважності громадськості до політичної інформації, що і є передумовою демократії [18, с. 100–127].

Отже, основними правовими запобіжниками авторитарного політико-правового режиму є розвинене *громадянське суспільство* та *громадянська освіта*. Численні наукові дослідження свідчать, що активне громадянське суспільство та політичні партії роблять демократії стійкішими перед викликами автократизації через формальні й неформальні механізми підзвітності влади, протести, моніторинг виборів, публічну критику тощо [19, с. 17]. Одним із перших кроків автократизації часто стає обмеження автономії громадянського суспільства через законодавство. Посилаючись на міркування національної безпеки та суверенітету, уряди різних політичних режимів посилюють правове регулювання та контроль щодо організацій громадянського суспільства, ускладнюючи для них доступ до фінансування та підтримки громадян; ця глобальна тенденція отримала назву «звуження» або «закриття» простору для діяльності громадянського суспільства. Політичні обмеження, а також селективні механізми контролю та кооптації є загальними рисами політики щодо організацій громадянського суспільства в умовах авторитаризації. Серед інших спільних рис – реакція самих організацій громадянського суспільства: вони або підкоряються, або усуваються, або чинять спротив [20, с. 221–225]. Слід зазначити, що в Україні затверджені Національна стратегія сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2021–2026 роки (Указ Президента України від 27.09.2021 р. № 487/2021) та Концепція розвитку громадянської освіти в Україні (Розпорядження Кабінету Міністрів України від 03.10.2018 р. № 710-р).

Висновки. Підсумовуючи, слід зазначити, що чим свідоміше громадяни ставляться до демократичних цінностей і активнішим є громадянське суспільство, тим стабільнішою та стійкішою є демократія, незважаючи на сучасні авторитарні загрози. Розвинуте громадянське суспільство здатне виявити приховані спроби автократизації, мобілізувати громадян проти них та створити суспільний тиск, що підвищує ціну узурпації влади: влада змушена реагувати на критику суспільства; громадські організації здатні виявляти зловживання владою, корупцію, порушення прав людини; незалежні медіа протидіють монополізації інформації; формальні і неформальні механізми контролю влади посилюють захист демократії; незалежна та дієва судова система забезпечує принцип верховенства права, захищає права та свободи громадян від державного свавілля; громадянська освіта формує свідомих, активних і відповідальних громадян, які знають свої права та здатні брати участь у житті суспільства. Перспективи подальших наукових розвідок пов'язані з вивченням конституційних та законодавчих механізмів легітимації авторитарного правового режиму, а також із пошуком правових бар'єрів поширення автократії через розмивання демократичних цінностей, імітацію демократичних інститутів і процедур.

Список літератури:

1. Романчук Я., Слюсар Н., Стройко Т. Ерозія демократії. *Міжнародний Інститут Свободи.* 20 квітня 2026. URL: https://www.ilibertyinstitute.org/articles/erozi-ya-demokrati-yi.

2. Шульженко Ф. Право сили, «шредер-меркелізм» та перспективи глобальної безпеки. *Lexinform*. 21 лютого 2021 р. URL: https://lexinform.com.ua/v-sviti/pravo-syly-shreder-merkelizm-ta-perspektyvy-globalnoyi-bezpeky/.

3. Stamouli N.1 in 5 Europeans say dictatorship might be preferable. *Politico*. February 17, 2026. URL: https://www.politico.eu/article/one-in-five-europeans-dictatorship-preferable-democracy/.

4. Скрипнюк О.О. Конституційно-правовий вимір сучасного авторитарного політичного режиму: монографія. Київ : Юрінком Інтер, 2025. 400 с.

5. Березовська-Чміль О.Б. Порівняльний аналіз демократичного та авторитарного політичних режимів. *Вісник Прикарпатського університету. Серія: Політологія.* 2023. №. 15. С. 11–17. DOI: https://doi.org/10.32782/2312-1815/2024-1-2.

6. Бацак К.Ю. Автократія. Енциклопедія історії України: Т. 1: А-В / Редкол.: В.А. Смолій (голова) та ін.; НАН України; Інститут історії України. К.: В-во «Наукова думка», 2003. 688 с. URL: https://www.history.org.ua/?termin=Avtokratiia.

7. Шульженко Ф.П. Філософсько-правова природа свавілля в міжнародних відносинах. *Київський часопис права*. 2022. № 4. С. 16–24. DOI: https://doi.org/10.32782/klj/2022.4.2.

8. Сухонос В.В., Сухонос В.В. Правові засади формування та функціонування авторитарного режиму: антиномія лібералізму і тоталітаризму. Право.ua. 2022. № 1. С. 227-234. DOI: 10.32782/LAW.UA.2022.1.35.

9. Russian Federation 1993 (rev. 2014). Constitute: the world's constitutions to read, search, and compare. URL: https://www.constituteproject.org/constitution/Russia_2014.

10. Belarus 1994 (rev. 2004). Constitute: the world's constitutions to read, search, and compare. URL: https://www.constituteproject.org/constitution/Belarus_2004.

11. Скрипнюк О.О. Сучасний авторитарний режим: характерні риси і прояви. *ScienceRise: Juridical Science.* 2020. № 2 (12). С. 18–23. DOI: 10.15587/2523-4153.2020.210869.

12. Скрипнюк О. Авторитарний політичний режим у парадигмі конституціоналізму. *Сучасні політичні процеси: глобальний та національний виміри*: матеріали IV Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (м. Одеса, 6–7 березня 2025 р.) / за заг. ред. С.В. Ківалова. Одеса, 2025. С. 13–17. URL: https://hdl.handle.net/11300/29639.

13. Бульбенюк С.С. Поліфонія дослідницьких позицій щодо висвітлення феномену новітніх автократій. *Актуальні проблеми філософії та соціології.* 2022. № 34. С. 47–51. DOI: https://doi.org/10.32837/apfs.v0i34.1075.

14. Ратушний Д.М. Політичний режим Угорщини: від партократії до електоральної автократії та організованої клептократії. *Політичне життя*. 2024. № 2. С. 116–123. DOI: https://doi.org/10.31558/2519-2949.2024.2.15.

15. Наливайко Л.Р. Інформаційна автократія як загроза правам і свободам людини в умовах цифрової трансформації. *Нове українське право*. 2026. № 3. С. 119–124. DOI: https://doi.org/10.51989/NUL.2026.3.13.

16. Саміло Г., Романцов Ю. Законодавчі механізми контролю над інформаційним простором в інформаційних автократіях: теоретико-правовий аналіз. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. *Серія: Право.* 2025. Т. 1, № 89. С. 156–162. DOI: https://doi.org/10.24144/2307-3322.2025.89.1.20.

17. Scheppele K. L. Autocratic Legalism. *University of Chicago Law Review*. 2018. Vol. 85, №. 2. P. 545–583. URL: https://chicagounbound.uchicago.edu/uclrev/vol85/iss2/2.

18. Guriev S., Treisman D. Informational Autocrats. *Journal of Economic Perspectives*. 2019. 33 (4). P. 100–127**.** DOI: 10.1257/jep.33.4.100.

19. Bernhard M., Hicken A., Reenock C. *et al.* parties. Civil Society, and the Deterrence of Democratic Defection. *Studies in Comparative International Development*. 2020. № 55. P. 1–26. DOI: https://doi.org/10.1007/s12116-019-09295-0.

20. Chimiak G., Kravchenko Z., Pape U. Civil Society and the Spread of Authoritarianism: Institutional Pressures and CSO Responses. V*oluntas: International Journal of Voluntary and Nonprofit Organizations*. 2024. № 35(2). P. 221–225. DOI: https://doi.org/10.1007/s11266-024-00641-y.

Shulzhenko F. P., Ryndiuk V. I. AUTOCRACY AS A SYSTEMIC THREAT TO DEMOCRACY: A PHILOSOPHICAL AND LEGAL ANALYSIS

The article is devoted to a philosophical and legal study of the essence of the modern authoritarian political and legal regime as a component of the form of state, its varieties, as well as to clarifying the legal mechanisms of its legitimation and identifying the main safeguards to prevent the strengthening of autocratic trends in state legal systems and the erosion of democratic values. It is noted that in the twenty-first century, the classical authoritarian legal regime has evolved from the monopolization of power through direct violence, repression, and fear to modern hybrid political regimes that formally rely on law and imitate legitimacy, diluting the principles of constitutionalism – effectively demodernizing democracy from within. The essential foundation of modern authoritarian regimes is an exaggerated individual or group subjective interest in retaining and exercising arbitrary power. Contemporary forms of authoritarian regime include electoral and informational autocracies. The essence of electoral autocracy lies in using elections as a tool to legitimize perpetual rule through formally legal constitutional and institutional amendments tailored to the regime's interests. Informational autocracy relies on manipulating the information space to retain power through legislative control mechanisms over it. It is established that the roots of modern authoritarianism stem from low levels of legal consciousness and legal culture within society, as well as political apathy and civic passivity. Consequently, the key safeguards against an authoritarian political and legal regime are a developed civil society and civic education. This study demonstrates that a conscious commitment to democratic values among citizens and an active civil society are critical to democratic stability and resilience in the face of modern authoritarian threats. Consequently, future research directions include identifying legal safeguards against the spread of autocracy via the erosion of democratic values and the mimicry of democratic institutions, as well as analyzing practical case studies of constitutional and legislative mechanisms used to legitimize authoritarian regimes globally.

Keywords: *democratic political regime, authoritarian political regime, electoral autocracy, informational autocracy, legal mechanism of autocracy legitimation, civil society, civic education.*

Дата першого надходження статті до видання: 14.09.2026
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 02.10.2026
Дата публікації (оприлюднення) статті: 18.11.2026